

УДК 378.096:37.013.083

Сладких І. А.

АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АСПЕКТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Стаття висвітлює актуальність упровадження андрагогічних принципів у систему підготовки студентів-іноземців до навчання у технічних ВНЗ. Наведено огляд становлення андрагогіки як науки та розвитку її положень. Проаналізовано результати тесту за типом мислення й стилем поведінки.

Ключові слова: студенти-іноземці, андрагогіка, принципи, тест, психоформа, стиль мислення, довузівська підготовка, технічний університет.

Постановка проблеми. Довузівська підготовка є першим і значущим етапом навчання іноземця на території нашої держави. Відповідно довузівську підготовку іноземних громадян до навчання у ВНЗ ми вважаємо одним з видів неперервної освіти. Серед функцій неперервної освіти виділяють: розвивальну (задоволення духовних запитів особи, потреб творчого зростання), таку, що компенсує (заповнення прогалів у базовій освіті); адаптивну (оперативна підготовка й перепідготовка в умовах мінливої виробничої й соціальної ситуації); соціокультурну (інтегруючу в незнайомий культурний контекст); функцію ресоціалізації (повторної соціалізації в новому, незнайомому суспільстві) [3, 5]. Ці функції аналогічні функціям системи довузівської підготовки іноземних громадян. У змісті неперервної освіти прийнято виділяти три основні значеннєві галузі, що пов'язані з навчанням дорослих [2]: навчання грамотності – у широкому розумінні, у тому числі комп'ютерної, функціональної, соціальної та інших; професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (Job qualification); загальнокультурне – додаткова освіта, не пов'язана з трудовою діяльністю (life qualification). Узагальненими соціально значущими показниками освіченості (як результату навчання) постають грамотність, професійна компетентність та культура.

Вікова характеристика контингенту іноземних громадян, які планують отримати довузівську підготовку в Україні, становить 17-35 років. Середній вік складає 26 років, контингент – громадяни КНР, В'єтнаму, Йорданії, Лівану, Сирії, Марокко, Лівії, Тунісу, Кот-д'Івуару, Судану, Камеруну, Конго, Кенії, Іраку, Ірану та Туркменістану. Активність прибуття громадян з того або іншого регіону часто буває пов'язана з нестабільним становищем у країні: військовими переворотами, громадянськими війнами, природними катаклізмами. Молоді люди 17-20 років, які пережили подібні випробування, рано стають дорослими. Саме тому у системі довузівської підготовки поряд з дидактичними принципами педагогіки стали доцільними й принципи андрагогіки.

Метою публікації є аргументація актуальності упровадження андрагогічних принципів у систему довузівської підготовки до навчання у технічних ВНЗ за теоретичним дослідженням та результатами тесту за типом мислення й стилем поведінки студентів-іноземців.

Результати теоретичного дослідження. Становлення андрагогіки пов'язане з іменами американських учених Дж. Дьюї (John Dewey), Е. Лідермана (Lindeman E.), А. Маслоу (A. Maslow), М. Ноулза (M. Knowles), англійських дослідників М. Тайта (Tight M.), А. Кроплі (Cropley A.), П. Джарвіса (Jarvis P.), Р. Х. Дейва (Dave R. H.), російського науковця С. Змійова, українських – Л. Плаксії, Н. Протасової та ін. Засновники науки про специфіку навчання дорослих надають перевагу слову *andragogic*, а не *pedagogic*, щоб розкрити специфіку цього навчання [7]. Обидві, педагогіка й андрагогіка, на основі грецького слова *agogos* (мається на увазі керівництво), але андрагогіка *agogos* поєднується з *andros* – людина, педагогіка є в поєднанні з *pedos* – хлопчик [1]. Таким чином, педагогіка розкриває закони навчання дітей та молодих людей, андрагогіка – дорослих людей. За аналізом позиції М. Ноулза, П. Джарвіса визначив розвиток положень андрагогіки: 1978 р. – зміна уявлень про себе ("Я-Концепція"): дорослим необхідно бути більше "самоспрямованими"; досвід: дорослі люди накопичують запас досвіду, який стає надзвичайно багатим джерелом навчання; готовність учитися: дорослі прагнуть вивчати ті проблемні галузі, які вони вважають "необхідними для справи"; орієнтація на навчання: мало ймовірно, що дорослі, які орієнтуються на проблему, будуть орієнтуватися на предмет. 1984 р. – мотивація навчання. 1989 р. – потреба знати.

За визначенням С. Змійова, андрагогіка – це наука про специфіку навчання дорослої людини відповідно до її віку, освітніх та життєвих потреб, виражених та прихованих здібностей і можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки та фізіології [4]. Принципи андрагогіки наведені у порівняльній таблиці 1.

Принципи андрагогіки

М. Ноулз (1986 р.)	С.І. Змішов (2007 р.)
Викладачі представляють студентам нові можливості для самореалізації.	Пріоритет самостійного навчання.
Викладачі допомагають студентам сформулювати свої очікування.	Принцип усвідомлення навчання або принцип рефлексивності.
Викладачі допомагають студентам ідентифікувати життєві проблеми, які впливають з їхніх навчальних потреб.	Контекстність навчання (термін А. Вербицького).
Викладачі забезпечують фізичні умови, сприятливі для навчання.	Системність навчання.
Викладачі сприймають студентів як особистостей.	Індивідуалізація навчання.
Викладачі намагаються будувати стосунки довіри й співробітництва в академічній групі.	Принцип спільної діяльності.
Викладачі залучають студентів до спільного формулювання навчальних цілей.	Принцип розвитку освітніх потреб.
Викладачі допомагають студентам організувати себе на виконання своїх завдань.	Принцип елективності навчання.
Викладачі допомагають студентам застосувати власний досвід до навчальних ресурсів.	Принцип опори на досвід того, хто навчається.
Викладачі допомагають студентам інтегрувати нове знання в їхній досвід.	Принцип актуалізації результатів навчання.
Викладачі пристосовують свої ресурси до рівня досвіду студентів.	–
Викладачі стають "спів учнями" (co-learners) у формі взаємних запитань.	–
Викладачі діляться зі студентами можливими методами досягнення їхніх цілей.	–
Викладачі допомагають студентам провести діагностику.	–
Викладачі залучають студентів до розробки критеріїв і методів для виміру результатів навчання.	–
Викладачі допомагають студентам виробляти й застосовувати процедури самооцінювання.	–

На думку М. Ноулза, основою андрагогіки є гуманістичний стиль викладання. За його принципами, викладання – процес розробки навчальних дій і управління ними. Вчений застосовує свої принципи до процесу викладання, який, на його думку, складається із семи етапів: 1) створення клімату для навчання; 2) встановлення умов для спільного планування; 3) діагностування навчальних потреб; 4) визначення напрямків навчання; 5) розробка форми навчального досвіду; 6) керування застосуванням навчального досвіду; 7) оцінювання результатів і повторне діагностування навчальних потреб. На думку С. Змішова, діяльність викладача зводиться до надання допомоги студенту в набутті необхідних йому знань, умінь, навичок й особистісних якостей. Навчання будується за міждисциплінарними модулями (блоками).

Методика та процедура дослідження. Методом добору із загальної кількості студентів-іноземців, які навчалися в групах довузівської підготовки (СІГДП) протягом п'яти різних навчальних років, з якими було проведено тестування для попереднього оцінювання знань з навчальних дисциплін (НД) та анкетування-опитування, були теоретично сформовані: групи *стандартного заїзду* (ГСЗ), групи *пізнього заїзду* (ГПЗ); групи *міждержавного обміну* (ДО). Кожна з цих груп надалі була поділена на *експериментальну групу* (загалом – 94 особи) та *контрольну групу* (загалом – 94 особи). У пілотних дослідженнях брали участь 163 респонденти.

У попередньому оцінюванні знань з НД брали участь 351 СІГДП (4,8% жіночої статі, 95,2% чоловічої статі) Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Результати тестів попереднього оцінювання знань знаходяться у різних показниках якості. Обраним із загальної кількості 188 СІГДП, які показали стійкий результат за тестами та дали згоду на подальше тестування було запропоновано тест на визначення стилів мислення, що відповідають психоформам поведінки методом візуального вибору геометричних фігур. Візуально п'ять фігур тесту виглядають таким чином (рис. 1).

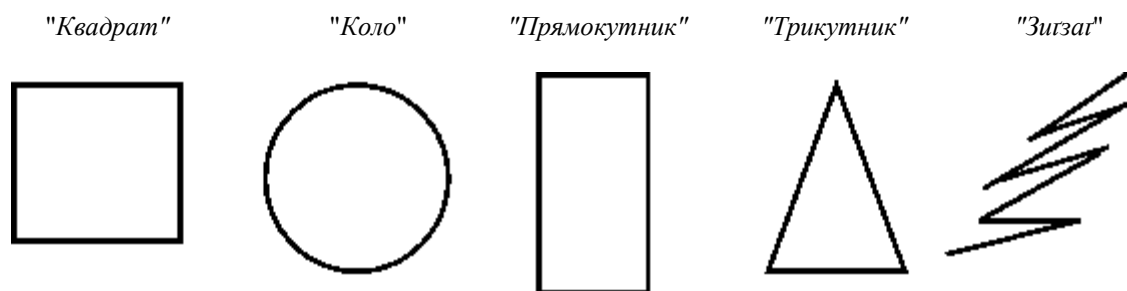

Рис 1. Фігури тесту

Мета: визначити психоформу, за допомогою візуального проективного тесту або прочитавши описи психоформ Мегедь-Овчарова [8, с.240] і стилів мислення(американських психологів А. Харрісона та Р. Бремсона),що відповідають психоформам поведінки [8, с.243] та обрати найбільш прийнятні для себе. Описи психоформ і стилів мислення: *Квадрат* відповідає функції логіки (мисленню, об'єктивності оцінок) і властивий формі особи, що нормує, наділена здатністю до об'єктивного аналізу фактів. *Коло* відповідає функції почуття (емоційності й суб'єктивності оцінок) і властивий формі особи, що гармонізує, яка пов'язана з розвиненими почуттями. Визначає здатність до проникнення у внутрішній світ інших людей, до співчуття й співпереживання. *Прямокутник* поєднує майже в рівних пропорціях кілька юнгівських функцій і може проявлятися у різних психоформах. У своєму стійкому варіанті найчастіше є сполученням домінантної (сенсорної) і творчої (інтуїтивної) психоформи, але в його поведінці також часто можна помітити елементи, що належать типу особи, яка є така, що гармонізує (етична) й нормує (логічна). *Трикутник* відповідає функції сенсорики (конкретиці). Він притаманний домінантній особі, якій властивий реалізм, практичність, якості лідера. *Зигзаг* відповідає функції інтуїції (асоціативному сприйняттю) і творчій (креативній) формі особи, яка характеризується зверненням до абстрактно-образного мислення, зіставленням і здогадами, що не йдуть від досвіду – ні свого, ні чужого. Тому більшість нових відкриттів – наслідок інтуїтивних досягнень людей, які володіють не просто кмітливостю, передчуттям і живою уявою, а фантазією, що відриває їх від реальності, за межами якої вони знаходять відповіді на загадки природи (табл. 2).

Таблиця 2

**Стилі мислення,
що відповідають психоформам поведінки**

Психоформи С. Деллінжер	Квадрат	Коло	Прямокутник (<i>нестійка, перехідна форма</i>)	Трикутник	Зигзаг
Стилі мислення А. Харрісона, Р. Бремсона	Аналітик	Ідеаліст	Прагматик	Реаліст	Синтезатор

Інструкція до тесту візуального визначення психоформ поведінки полягає у тому, що перед СІГДП стоїть завдання із запропонованих фігур вибрати ту, яка найбільше відповідає його уявленню про себе й формі своєї поведінки. Інші фігури слід розташувати за убунанням переваг. Якщо у СІГДП є майже однакова комбінація сполучення 2-ох психоформ або він має комбінацію сполучення 3-х і більше психоформ, він є "Прямокутником". У цьому разі отриманий результат треба звірити з наведеними характеристиками. Помилковою є рекомендація вибирати фігуру, що подобається. У цьому випадку результат тестування може виявитися прямо протилежним справжньому станові.

Підсумки тестування попереднього оцінювання знань враховуються у процесі формування академічних груп [8, с. 239-245]. Для формування контрольних та експериментальних груп нашого дослідження необхідно враховувати психоформи СІГДП (аналітик, ідеаліст, прагматик, реаліст, синтезатор), кількісну характеристику яких наведено на рис. 2.

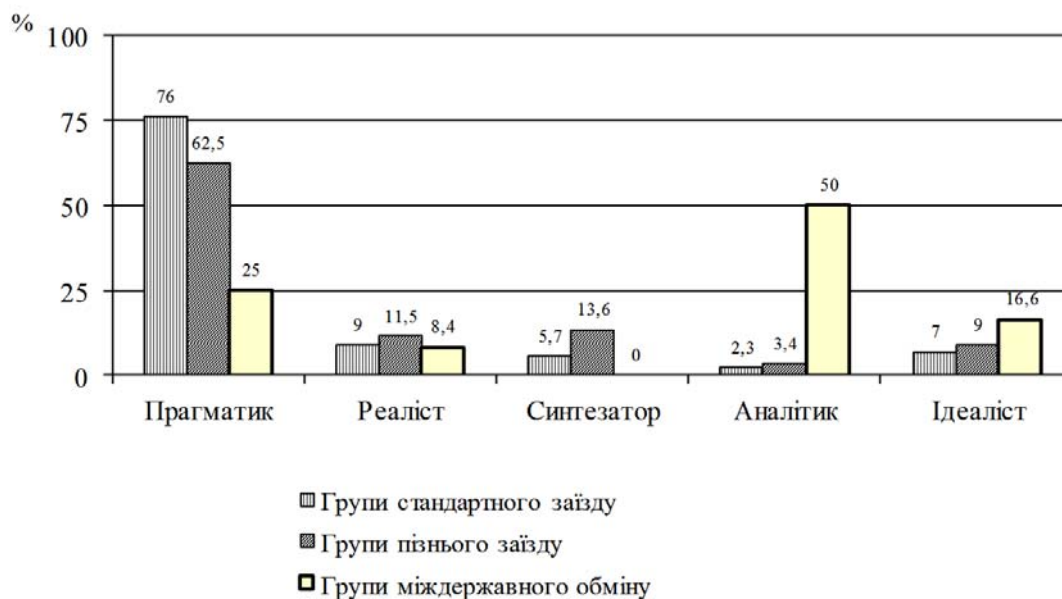

Рис. 2. Розподіл СІГДП за типом мислення й стилем поведінки (188 осіб)

Однорідність вибраних контрольної та експериментальної груп у кількості 188 СІГДП досягнута їхнім розподілом за результатами тестів для попереднього оцінювання знань та визначення стилів мислення, що відповідають психоформам поведінки, як наведено на рис. 3.

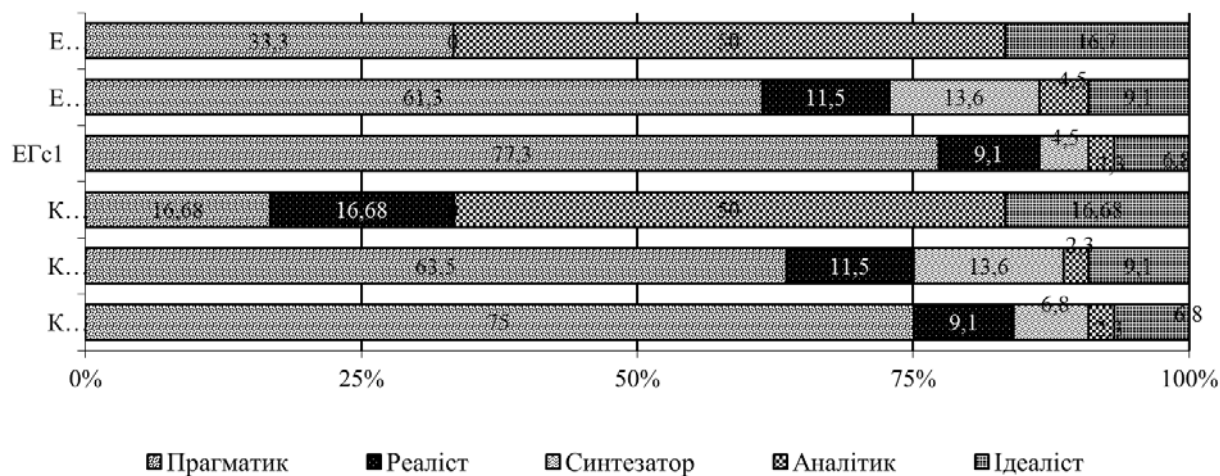

Рис. 3. Розподіл студентів КГ й ЕГ за типом мислення й стилем поведінки

Аналіз психоформ й особливостей менталітету вихідців з країн Азії, Африки й Близького Сходу показують їхню особистісну зрілість. Іноземні громадяни 20-35 років, які приїзять для подальшого навчання в магістратурі або аспірантурі, вже мають професійні навички й сформовані соціальні настанови. Більшість майбутніх іноземних аспірантів залишили на батьківщині сім'ї, дітей. Освіта для іноземних громадян є життєвою необхідністю й передумовою подальшого успішного життя.

Аналіз результатів дослідження. Використання принципів андрагогіки в системі доузівської підготовки студентів-іноземців ґрунтується на аналізі доробку М. Ноулза та С. Змієва (табл. 1). Слід зазначити, що процеси сприйняття, запам'ятовування, мислення в дорослої людини проходять не настільки продуктивно, як у дитини або підлітка [6]. У зв'язку з цим першорядну важливість набувають мнемонічні прийоми запам'ятовування. Окрім того, більшість СІГДП уже мають усталені ментальні моделі, досвід соціальної поведінки, професійної діяльності та ін. Однак досвід застаріває, індивідуальні ментальні моделі вступають у суперечність зі спільними цілями нашого суспільства, навичками й вимогами, що зумовлює труднощі в навчанні іноземних громадян. Необхідно не тільки "прищеплювання" нового, але й "видалення" старого, того, що буде перешкодою успішної адаптації й соціалізації іноземних громадян, майбутніх фахівців [9].

Провідну роль у процесі навчання має особа СІГДП. Функція викладача полягає в наданні допомоги СІГДП у виявленні, систематизації, формалізації особистого досвіду останнього, коригуванні й поповненні його знань, умінь та навичок. У цьому випадку відбувається зміна пріоритетності принципів навчання. Андрагогіка віддає перевагу практичним заняттям, найчастіше експериментального характеру (дискусії, ділові ігри, кейси, розв'язок завдань, вирішення конкретних задач і проблем). Окрім того, змінюється підхід до одержання теоретичних знань. На перше місце виходять дисципліни, що містять інтегрований матеріал за декількома суміжними галузями знань (міждисциплінарний аспект). Саме тому принципами андрагогіки у системі підготовки СІГДП вважаємо висвітлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Принципи андрагогіки у системі підготовки СІГДП

Принципи андрагогіки	Основні вимоги принципів
1. Принцип пріоритетності самостійного навчання	Використання інноваційних видів самостійної роботи (СР) СІГДП, таких як: <i>самостійна робота з викладачем (СРВ)</i> , коли викладач має бути постійно присутній у якості консультанта та організатора задля коригування дій СІГДП. Такий вид СР доцільно впроваджувати в навчанні СІГПЗ при обмеженні терміну навчання; <i>самостійна дистанційно-мультимедійна робота (СДМР)</i> , коли СІГДП виконує практичні завдання за допомогою комп'ютерних технологій, прослуховує аудіоуроки та використовує інформаційні технології в науковій діяльності. Такий вид СР доцільно впроваджувати під час канікул, карантину та небажано в ГПЗ (задля передбачення втрати щойно надбаних практичних навичок спілкування мовою навчання).
2. Принцип спільної діяльності	Принцип базується на системі взаємовідносин тих, хто навчається один з одним та з викладачем у процесі навчання та дозволяє.
3. Принцип використання наявного позитивного життєвого, навчального та професійного досвіду	Використання СІГДП наявного особистісного досвіду з метою пристосування до освітнього середовища і можливого вдосконалення методів навчання та задля запобігання помилок.
4. Принцип індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб	Урахування соціально-психологічних характеристик СІГДП і тих обмежень, що накладені періодом часу навчання. В основі індивідуального підходу перебуває оцінка особи СІГДП, аналіз її професійної спрямованості, соціального статусу й характеру взаємин у колективі. Попередні інтерв'ю, анкетування, тестування дозволяють побудувати соціально-психологічний портрет СІГДП.
5. Принцип коригування застарілого досвіду й особистісних настанов, що перешкоджають засвоєнню нових знань	Принцип містить у собі: 1) виявлення та аналіз наявного досвіду та природи особистісних настанов СІГДП; 2) коригування, за необхідністю. Принцип потребує виявлення та коригування застарілого досвіду на всіх технологічних етапах підготовки.
6. Принцип елективності навчання	Свобода вибору цілей, форм, змісту, засобів, термінів, часу, місця навчання надається СІГДП.
7. Принцип рефлексивності	Принцип заснований на свідомому ставленні (внутрішній мотивації) СІГДП до навчання, що є головною частиною самомотивації.
8. Принцип контекстності навчання	Навчання, з одного боку, має конкретні, життєво важливі для СІГДП цілі, орієнтоване на виконання ними соціальних ролей або вдосконалювання особистості. З іншого боку, воно будується з урахуванням професійного, соціального стану СІГДП і їх тимчасових і побутових факторів(умов).
9. Принцип розвитку особистості СІГДП	Навчання має бути спрямоване на вдосконалювання особистості СІГДП, формування здатності до самонавчання, осмислення нового у процесі практичної діяльності.
10. Принцип актуалізації результатів навчання	Використання результатів вивчення мовних лексичних одиниць і термінів з НД на заняттях з інших НД та в практичному спілкуванні.
11. Принцип урахування релігійної конфесійної приналежності СІГДП	Навчання СІГДП має бути організоване таким чином, щоб студенти мали умови для задоволення своїх релігійних потреб. Взаємовідносини СІГДП та викладачів обох статей не повинні порушувати релігійних настанов. Методичні матеріали та засоби наочності не повинні містити інформацію та ілюстрації, що порушують релігійні погляди СІГДП.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, для кожної вікової категорії СІГДП необхідно знаходити належні методи та особливі форми підготовки до подальшого навчання. Класифікації контингенту СІГДП за віком, менталітетом, стилем мислення та поведінки, особистісною метою прибуття на навчання та готовністю до нього є напрямками подальшої розвідки.

Використані джерела

1. Андрагогика: историко-педагогический процесс и языковая личность XXI века: учебн. пособ. / [Р. А. Исламшин, В. Ф. Габдулхаков, Д. И. Фельдштейн и др.]. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : МОДЭК, 2005. – 288 с. – (Библиотека педагога-практика).
2. Владиславлев А.П. Непрерывное образование: проблемы и перспективы / А. П. Владиславлев. – М. : Молодая гвардия, 1978. – 175 с.
3. Гершунский Б. С. Педагогические аспекты непрерывного образования / Б.С. Гершунский // Вести высшей школы. – 1987. – № 8. – С. 22–23.
4. Змеев С. И. Андрагогика: становление и пути развития / С.И. Змеев // Педагогика. – 1985. – № 2. – С. 66–67.
5. Зязюн І.А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / [за ред. І. А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–49.
6. Митина А.М. Теория образования в течение жизни в зарубежной андрагогике / А.М. Митина // Педагогика. – 2005. – № 5. – С. 100–106.
7. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus pedagogy. N.Y., 1970.
8. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сладких Ірина Анатоліївна. – Харків, 2014. – 304 с.
9. Sladkih I. A. Forming readiness students-foreigners in groups preparatory for training in technical universities: andragogical training principles / I. A. Sladkih // Strategy of Quality in Industry and Education: VIII Intern.Conf. : June 8-15, 2012, Varna, Bulgaria, Acta Universitatis Pontica Euxinus: Pr., Vol. III, P. 356-360.

Sladkih I.

ANDRAGOGICAL APPROACH TO ASPECTS OF TRAINING STUDENTS-FOREIGNERS IN TECHNICAL UNIVERSITIES OF UKRAINE

Andragogics establishment as a science and the development of its provisions are regarded. The article highlights the relevance of the introduction of andragogical principles in the system of preparation students-foreigners (FS) for training in technical universities, such as: the principle of priority of self-study, the principle of joint activities, the principle using the available of a positive experience of FS, the principle of individual approach to learning based on personal needs, the principle of correction of outdated experience and personal attitudes that impede the development of new knowledge, the principle of electivity study, the principle of reflexivity, the principle of contextual learning, the principle of development with learning of FS, the principle of mainstreaming training results, the principle of taking into account religious dogmas of confession belonging FS. An age characteristic of the contingent of foreign citizens wishing to pre-university training in Ukraine is 17–35 years. The average age of FS of faculty's pre-university training – 26 years. Most of the future foreign post-graduates have already well-established mental models and positive for them as individuals experience social behavior, professional activities, etc. Thus, the article demonstrates the necessity to apply of the principles of andragogy in the system of pre-university training of FS.

Current trends of the pre-university preparation FS in Ukraine, a country with long experience in training foreign citizens are presented in the publication. Namely, the emphasis was placed on that the training of FS at the technical university we may suppose like one of the types of lifelong education. Among the functions of lifelong education distinguished: developmental (satisfaction of cultural requirements the individual, requirements creative development), compensatory (filling gaps in basic education), an adaptive (the operational training and retraining in conditions of changing industrial and social situation), an integrative into an unfamiliar cultural context; resocialization. The results of the test for the thinking style and behavior of FS in groups preparation for training in technical universities are analyzed.

Key words: *students-foreigners, andragogy, principles, test, psyhoforma, thinking style, pre-university preparation, technical university.*

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014